

Instalace oděvů na „neviditelných korpusech“

Dana Fagová

The Installation of Clothes on “Invisible Mannequins”

Abstract: The paper deals with the possibility of displaying costumes or textiles as “invisible mannequins”, which had been successfully used on exhibition Retro. This method of installation enables practically unlimited use and it is applicable both for historical costumes and also for contemporary fashion apparel. The main objective of the text is to present the overall production process of form.

Keywords: installation, invisible, form, dress, exhibition

Úvod

Důležitým bodem příprav jakékoliv výstavy nebo expozice je i vhodné řešení instalace předmětů. Účelně zvolená forma instalace dokáže podtrhnout předměty samotné a tím i celkový koncept výstavy. I v současné době je možné setkat se s tím, že instalaci jako takové se nepřikládá dostatečná pozornost. Způsob, jak se bude předmět prezentovat, se často řeší až během samotné instalace, s čímž souvisí mnoho zbytečných komplikací.

Při instalaci oděvu je podstatné, aby způsob, jakým je prezentován, vhodně interpretoval jeho historii. Starší šaty a jejich doplňky jsou jiných proporcí a tvarů než dnešní konfekce. Bývají výrazně menší a mají určitou tvarovou linii, která vznikala za pomoci různých podpůrných konstrukcí. Ať už se jedná o oděv z dávnější nebo blízké minulosti, každý si vyžaduje náležitou pozornost také s přihlédnutím na jeho ochranu. Instalační prvek, který bude pro oděv zvolen, musí poskytnout přiměřenou oporu častokrát materiálově citlivým oděvům.

V červnu 2016 byla v Historickém muzeu Národního muzea otevřena výstava s názvem *Retro*, která prezentuje několik desítek oděvů a oděvních doplňků ze sbírek Historického muzea a Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v kontextu současných oděvů od módních designérů až po běžnou konfekci.¹ Naskytla se skvělá příležitost představit veřejnosti formu prezentace oděvu na tzv. „neviditelných korpusech“ (ang. “invisible mannequins”, “floating forms”, “invisible

mounts”). Tento druh podpory na rozdíl od dnes už klasické instalace na krejčovské panně nebo figurině nepřesahuje hranice oděvu. To umožňuje divákovi vnímat výhradně oděv a jeho detaily bez končetin a obličejové části, které mohou někdy působit rušivě. V cizině jsou korpusy velice oblíbené a můžeme se s nimi setkat v rámci expozic běžně, v našich podmínkách se vyskytují zatím ojediněle.² Celkově mají současné zahraniční muzejní trendy tendenci vystavovat oděv ve stále elegantnější, nápaditější podobě, která klade důraz na čisté tvarové linie.

Výroba „neviditelného korpusu“

Návody na výrobu korpusu, z nichž je možné při práci vycházet, najdeme jak v odborné literatuře, tak i volně na internetu.³ V první řadě je nutno přihlédnout především na finanční rozpočet, disponibilní čas a personální zajištění výroby.

Základ „neviditelného korpusu“ tvoří tenká ale pevná, dutá skořepina (tloušťka stěny je přibližně 1–2 mm), kterou je možné různým způsobem řezat a formovat do požadovaných tvarů. Pro výstavu *Retro* byla na její výrobu zvolena metoda vrstvení několika materiálů. Bylo využito bavlněného knihařského plátna⁴ s menší dostavou. Zvolené plátno by nemělo obsahovat nežádoucí aditiva, např. kliš, škrob apod. Plátno bylo kombinováno s pH neutrálním balícím papírem (27g/m²), který se běžně využívá pro balení a ukládání sbírkových předmětů. Jako adhezivum byl použit rýžový škrob. Jeho funkcí bylo propojit jednotlivé vrstvy a současně je dostatečně vytužit. Jedná se

1 Místo konání výstavy: Nová budova Národního muzea, Praha 1, termín trvání výstavy: 17. 6. 2016 – 30. 4. 2017.

Hlavní autorkou výstavy je Miloslava Burianová.

2 Několik starších výstav Uměleckopřemyslového muzea v Praze, např. *Rozmluvy s minulostí pro budoucnost: Kultura a příroda očima konzervátorů, restaurátorů a preparátorů. Místo konání výstavy: Národní muzeum, sál Hollareum, Praha 1. Termín trvání výstavy: 12. 11. 1996–16. 2. 1997. Autorkou instalace byla ak. mal. Zdenka Kuželová.*

3 FLECKER, Lara. *A practical guide to costume mounting*. Routledge, 2007, 274 p. ISBN 9780415657914; GATLEY, Sam. *The Invisibles*. *Conservation Journal* [online]. Spring 2009, Issue 57 [cit. 19. 9. 2016].

Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/issue-57/the-invisibles/>

4 V zahraničí je nejčastěji využívaným materiálem tzv. „buckram“ – lněná tkanina v plátňové vazbě, které je tradičně využívané modisty.

Mgr. Art. Dana Fagová
Národní muzeum – Historické muzeum
dana_fagova@nm.cz

o přírodní lepidlo, které se v konzervátorско-restaurátorské praxi používá v potravinářské kvalitě. Po zaschnutí vytváří tvrdý film, který je pevnější než např. film z pšeničného škrobu.⁵ Podkladovou formu, z které byl získán základní tvar skořepiny korpusu, poskytla figurína nebo krejčovská panna. Výběr vhodné formy vždy vycházel z proporcí konkrétního oděvu, pro který byl korpus zhotovován. V případě, že forma neměla požadované rozměry, bylo nutné ji upravit pomocí vycpávek, nebo ořezat. Forma, na kterou byly lepeny jednotlivé vrstvy vznikajícího korpusu, musela být pevná, protože při schnutí dochází k rozměrovým změnám papíru a může dojít k výrazné deformaci finálního tvaru korpusu.

Před samotným zahájením procesu výroby skořepiny korpusu byla podkladová forma obalena potravinářskou folií pro zamezení jejího poškození. Plátno a papír, které byly nařezané na pruhy, se nanášely v jednotlivých vrstvách na sebe. Každá následující vrstva byla kladena vždy kolmo na předchozí vrstvu, jednotlivé pruhy se vzájemně mírně překrývaly, čímž vytvořily kompaktní a pevnou vrstvu. Jako mezivrstva sloužil škrobový maz. Receptura přípravy škrobového mazu je u všech škrobů podobná, základní poměr je 1 díl škrobu ku 4 dílům vody, konzistence se reguluje podle potřeby. Maz se vnášel do materiálu pomocí širšího štětce. Množství vrstev záviselo na požadované nosnosti korpusu vycházející z hmotnosti konkrétního oděvu, který měl korpus nést. Po testování různých variant byla nakonec zvolena kombinace: 2 papírové – 1 plátňová – 1 papírová – 1 plátňová – 1 papírová vrstva. Obvykle bylo vhodné přidat další vrstvy například v oblasti ramen, které jsou nejvíce zatíženou částí korpusu.

Po dokonalém vyschnutí všech lepených vrstev se skořepina korpusu sejmula z podkladové formy opatrným rozříznutím, např. na bocích. V těchto místech bylo nutné skořepinu korpusu znovu slepit. Spodní část se uzavřela vhodným materiálem. Nami zvoleným materiálem byla polyethylenová pěna značky Polyklam[®] o tloušťce 10 cm. Do pěny se vytvořil

otvor, do kterého bylo možné zabudovat tyč se stojanem v podobě jednoduché kruhové základny, která byla ve výstavě přichycena k zemi pomocí šroubů.

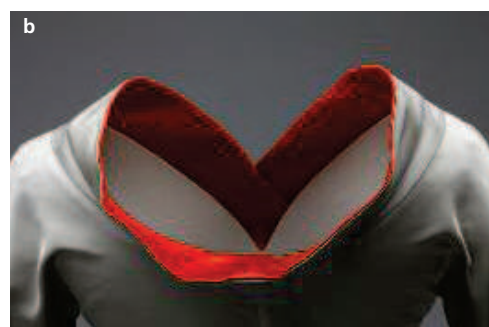
Do závěrečných úprav skořepiny korpusu spadá zarovnání otvorů podle daného oděvu (tvar průkrčníku, průramky), do vycpání tělesných křivek (prsna, ramena, boky, záda) a potažení vrchní textilní vrstvou, která dá „neviditelnému korpusu“ finální podobu.

Pro vyznačení potřebných tvarových úprav je nutné daný oděv na vytvořené skořepině korpusu vyzkoušet. Při oblékání a svlékání je potřeba postupovat opatrně, předem zarovnat ostré hrany tak, aby se předešlo poškození oděvu. Optimální je minimalizovat počet zkoušek na 2–3 v závislosti na stříhové náročnosti oděvu. Cílem úprav je dokonalé splynutí korpusu s oděvem. Okraje korpusu by neměly viditelně přesahovat přes okraj oděvu. Na změkčení hran, vyhlazení nerovností a na doplnění chybějících objemů

Obr. 1: Příprava výstavy Retro, Nová budova Národního muzea. Foto: D. Fagová, 2016.

5 Škrobovou pastu je nutno připravovat vždy čerstvou a jenom potřebné množství z důvodu mikrobiologické nestálosti.

6 Laminované desky z nezesíťované LDPE pěny s vysokou hustotou a uzavřenou strukturou buněk.

*Obr. 2: Korpus a spodnička
na šaty dámské, plesové,
bílé, inventární číslo:
H8-20427.
Foto: A. Kumstátová, 2016.*

slouží polyesterové duté vlákno. Závěrečnou separační vrstvu mezi korpusem a oděvem tvoří bavlněná pletenina v požadovaném odstínu. Korpus je potažen i z vnitřní strany, která je částečně viditelná. Úplet vytváří hladký povrch, který vizuálně souzní s oblečeným oděvem. V případě, že má oděv rukávy, je nutné ke korpusu dotvořit tvarované rukávové vycpávky. Pro prezentaci kompletního např. dámského dobového oděvu je nutné pamatovat i na tvarovací části spodního oděvu tj. spodničky, krinolíny, honziky atd. Pro docílení dokonalého dojmu ze šatů je nezbytné disponovat smyslem pro detaily.

Obr. 3: Detaily vrchních dílů šatů se zajímavým konstrukčním řešením instalačních korpusů. Foto: A. Kumstátová, 2016.

Obr. 4: Korpus na svatební šaty, inventární číslo: H2-25302. Foto: A. Kumstátová, 2016.

Shrnutí

Výrobu neviditelných korpusů je možné shrnout do následujících bodů:

- Výroba skořepiny korpusu nepředstavuje tak velkou finanční zátěž na výstavní rozpočet. Plátno, papír a škrob jsou poměrně levné, univerzální materiály dostupné na českém trhu. Cena

roste s výběrem vhodného vrchního potahu. Jako nejefektivnější se ukázala pletenina v odstínu totožném nebo podobném jako oděv. 1 metr kvalitního bavlněného úpletu v požadované barvě lze na českém trhu zakoupit od 250 Kč výše. Celková cena materiálu na výrobu 1 korpusu včetně stojanu je přibližně 1300 Kč.

- Pracovat se dá i s množstvím jiných materiálů, např. Fosshape®, Ethafoam®, Formetal® aj. Tyto materiály mohou výrazně zkrátit čas výroby, ale vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně nové materiály dodávané výhradně ze zahraničí, narůstá v takovém případě cena za materiál.
- Podstatná je příprava materiálu. Při výrobě většího množství korpusů je vhodné si připravit větší objem proužků papíru a plátna najednou. Spotřeba na 1 korpus je přibližně 1–2 bm plátna a 4–6 bm papíru.
- Výroba korpusů je náročná hlavně z časového hlediska. Proces tvorby obsahuje větší počet úkonů, které není možné urychlit.
- Fáze nanášení vrstev papíru a plátna může trvat 6–8 hodin v závislosti na velikosti a složitosti plochy a množství jednotlivých vrstev.
- Fáze schnutí korpusu probíhá několik hodin, může trvat 1–3 dny v závislosti na počtu vrstev a množství naneseného škrobového mazu. V rámci možností je možné proces schnutí urychlit například pomocí odvlhčovačů nebo sušiček. Je potřeba, aby všechny vrstvy důkladně vyschly. Předčasným sejmutím skořepiny korpusu z formy dojde k deformaci tvaru.
- Výroba 1 korpusu trvá přibližně 3 dny čistého času práce. Je výhodou mít dostatečný počet forem a pracovat na více korpusech najednou. Tím se zamezí pracovním prostojům.
- Při přípravě korpusů na výstavu podobného rozsahu jako *Retro* je nutné disponovat dostatečným pracovním prostorem, sušícím prostorem a v nepo-

Obr. 5: Příprava výstavy Retro, Nová budova Národního muzea. Foto: D. Fagová, 2016.

Obr. 6: Příprava výstavy Retro, Nová budova Národního muzea. Foto: D. Fagová, 2016.

slední řadě i skladovým prostorem pro jejich uložení. Po skončení výstavy *Retro* se hotové korpusy uskladní, některé se budou moci upravit pro šaty jiné, jiné se zrecyklují na využitelný materiál.

- Čas investovaný do důsledného promyšlení a předpřípravy korpusů a ostatních instalačních prvků se vrátí při instalaci oděvů ve výstavě. Samotná práce v expozici se tak může zkrátit na minimum. Instalace výstavy *Retro* probíhala po dobu 14 dní. Z toho přibližně 90 kompletních oděvů a téměř 90 doplňků bylo instalováno 4 dny čistého pracovního času.

Závěr

Celková doba trvání příprav instalačních pomůcek k výstavě *Retro* v intenzivním tempu byla přibližně 5 měsíců, kdy se vytvořilo více než 80 korpusů a jejich doplňků (ruce, spodničky, krinolíny...). Na jejich přípravě se po tuto dobu podíleli 4 lidé. Podstatné bylo stanovit si přesný harmonogram prací a hlídat jeho dodržení.

Taktéž byly organizované 3 víkendové workshopy pro vybrané studentky restaurování, které si za dva dny mohly vyzkoušet všechny procesy obnášející výrobu korpusů ve zkrácené verzi.

Navzdory zdoluhavosti výrobního procesu daný způsob instalace stále poskytuje velkou variabilitu možností. Jak ukázala výstava *Retro*, je možné jej použít jak na historický textil, tak i k prezentaci současného módního oděvu.

Mé poděkování patří Ing. Martine Ohlídlové, Ph.D. a Bc. Veronice Šulcové, DiS. za odbornou pomoc a konzultace.

Předložena práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2016/27, 00023272).

Použité zdroje

ĎUROVIČ, Michal a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2002, 536 s. ISBN 80-7185-383-6.

FIDM Museum: *Floating forms. FIDM Museum & galleries* [online]. 23. 11. 2009 [cit. 19. 9. 2016]. Dostupné z: <http://blog.fidmmuseum.org/museum/2009/11/floating-forms.html>.

FLECKER, Lara. *A practical guide to costume mounting*. Routledge, 2007, 274 p. ISBN 9780415657914.

GATLEY, Sam. The Invisibles. *Conservation Journal* [online]. Spring 2009, Issue 57 [cit. 19. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/content/journals/conservation-journal/issue-57/the-invisibles/>.

MILLER, Keira. *An 18th century Bride and an Introduction to Costume Mounting* [online]. 11. 12. 2013 [cit. 19. 9. 2016]. Dostupné z: <http://www.vam.ac.uk/blog/herecome-brides/18th-century-bride-and-introduction-costume-mounting>.

SOUTHENDMUSEUM. *Invisible Buckram mounts making* [online]. 2009 [cit. 19. 9. 2016]. Dostupné z: <https://southendmuseum.wordpress.com/2014/02/25/invisible-buckram-mounts-making-phase-1/>.